

УДК 343.2.01(477)(091)«08/19»(075.8)

ПОКАРАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ (1772–1918 рр.)

І. Бойко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна*

У статті охарактеризовано становлення та розвиток інституту покарання на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). Значну увагу зосереджено на аналізі кримінально-правових норм про мету і систему покарання за австрійськими кримінальними кодексами 1768, 1787, 1803, 1852 рр. Обґрунтовано, що розвиток інституту покарання в австрійському кримінальному законодавстві був спрямований в бік лібералізації кримінальних покарань.

Ключові слова: покарання, кримінальне законодавство, Австро-Угорщина.

У сучасних умовах розбудови Української держави значний інтерес викликає історія розвитку кримінального права в Україні, оскільки воно регулювало і регулює надзвичайно важливі суспільно-правові відносини. Особливий інтерес для такого аналізу представляють ті періоди, коли розвиток вітчизняного права, зокрема, кримінального, відбувався на тлі інтенсивних соціально-економічних та ідеологічних змін. Одним з таких періодів є друга половина XVIII – перша половина XIX ст., коли значна частина українських земель перебувала у складі Австрії, а відтак, Австро-Угорщини. Вивчення становлення і розвитку інституту покарання на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини має наукову, пізнавальну і практичну цінність.

Питання становлення і розвитку інституту покарання на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини було предметом дослідження В. Кульчицького, Б. Тищика, С. Бостана, М. Никифорака, Н. Панича, М. Шуп'яної та ін.

Метою цієї статті є з'ясування особливостей становлення і розвитку інституту покарання на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини.

У 1772 р. за результатами першого поділу Речі Посполитої Галичина була анексована Австрією. Остаточне входження Галичини до складу Австрії було юридично оформлено договором між Австрією, Пруссією та Росією від 3 травня 1815 р. За Кючук-Кайнарджійським мирним договором 1774 р., укладеним між Росією та Туреччиною, до складу Австрії було приєднано також і Буковину. У складі Габсбурзької монархії з 1526 р. була Угорщина, яка ще з 1326 р. захопила населені українцями Закарпаття. Австрійський уряд українські та польські землі штучно об'єднав в єдиний адміністративний край під назвою Королівства Галичини та Володимерії. Західну частину Королівства становили польські землі з центром у Кракові, ця частина іменувалася Західна Галичина, східна його частина була зазвичай населена українцями з центром у Львові та іменувалася як Східна Галичина. До 1848 р. у складі Королівства Галичини і Володимерії перебувала також Буковина, однак вже 1849 р. вона була виділена в окремий коронний край. Відразу після приєднання Галичини австрійський уряд розпочав активні дії щодо організації на її території австрійських органів державної влади та крайового самоврядування. Значну увагу австрійського двору було зосереджено також і на

нормативно-правовому забезпеченні їх організації та діяльності. Це було зумовлено, насамперед, тим, що на території Галичини у другій половині XVIII ст. продовжували діяти норми польського права, які не відповідали тогочасним історичним та суспільним реаліям, містили значну кількість феодалних та напівфеодалних пережитків і були відмінними від джерел австрійського права. Запровадивши в Галичині подібну до австрійської систему державних органів влади та крайового самоврядування, австрійський уряд обмежив компетенцію та повноваження польської шляхти, а також поширив дію австрійського права на територію всієї імперії. Починаючи з 1772 р., на західноукраїнських землях поступово запроваджують австрійське законодавство [5, с. 46–47]. Спочатку укладали спеціальні збірники, де містилися закони, накази, мандати та інші правові акти для застосування у Галичині. Офіційним виданням Австрійської монархії, в якому друкувалися австрійські закони, був «Імперський лист законів», а в Галичині такі самі функції виконував «Провінціальний звід законів», який згодом було перейменовано у «Загальний вісник місцевих законів». Австрійський уряд у законотворчій сфері прагнув використати Галичину в своїх цілях. Це виявлялося, зокрема, у тому, що територія Галичини була законодавчим полігоном, місцем випробування багатьох нових нормативно-правових актів австрійського двору, і лише після такої їх апробації та за умови позитивних результатів дія цих нормативно-правових актів поширювалася й на інші коронні краї австрійської імперії.

У середині XVIII ст. в Австрійській імперії виникла гостра необхідність систематизації права. Робота над кодифікацією кримінального права розпочалася в другій половині XVIII ст. В грудні 1768 р. австрійською імператрицею Марією Терезією було затверджено Кримінальний кодекс, який отримав назву Терезіана. Цей кодекс містив норми матеріального і процесуального права. Ним декларувалися засади австрійської політики освіченого абсолютизму, які насправді перепліталися із залишками середньовічного інквізиційного права. Австрійський кримінальний кодекс 1768 р. складався з двох частин, з яких перша належала до процесуального права (про кримінальне судочинство), а друга – до матеріального права (про злочини, що підлягають кримінальному розгляду та їх покарання) [5, с. 59]. У поняття і кваліфікацію кожного складу злочину цей кодекс вводив точну вимогу конкретного злочину. Складом злочину вважалося те, що заборонялося конкретними законами саме у цій сфері. У кодексі, крім загальних правопорушень, було передбачено, за якими приводами можна порушувати справу, а за якими потрібно вести допит з використанням тортур; пом'якшувальні та обтяжувальні обставини співвідносилися з кожним окремим складом злочину і не мали універсального значення: те, що пом'якшувало або обтяжувало вину за одним складом, не мало значення для іншого. Кримінальний кодекс Австрії 1768 р. передбачав обставини, що пом'якшували чи обтяжували відповідальність, що було, як видається, важливим нововведенням у австрійському кримінальному праві другої половини XVIII ст. Обтяжувальними обставинами під час призначення покарання були неодноразове вчинення злочину та вчинення злочину групою осіб. До пом'якшення відповідальності призводило таке: вчинення злочину в юному віці, вчинення його поза свідомості того, що відбувається, та в інших випадках.

Кримінальний кодекс 1768 р. детально регламентував підстави звільнення від відповідальності за злочини, вчинені у стані крайньої необхідності. Наприклад, у випадку вбивства розрізняли покарання за навмисні й ненавмисні вбивства та за вчинені випадково. Кодекс звужував застосування кримінальних репресій. Деякі

дрібні злочини було зачислено до компетенції поліцейської юстиції. Вводилося точне визначення поняття злочину та його класифікація. Всі злочини цей кодекс поділяв на публічні та приватні [9, с. 96]. До публічних належали злочини проти релігії, корони і держави, а також посадові злочини; до приватних – вбивство, крадіжка, статеві злочини, злочини проти моралі та сімейного укладу тощо. Обмежуючи церковну юрисдикцію, австрійський кримінальний кодекс 1768 р. значне місце приділив сексуальним злочинам і злочинам проти моралі та сімейного укладу. Нововведенням австрійського кримінального кодексу було передбачення покарання за злочини, вчинені шляхом друку (пасквілі, карикатури та ін.). Кодекс скасовував найжорстокіші види покарань (утоплення, розірвання кінцями, поховання живим), проте зберіг такі покарання, як спалення, четвертування, колесування, повішення, відрубання голови, що було ще пережитком середньовіччя. Поряд зі смертною карою застосовували обтяжувальні покарання, зокрема, проганяння крізь стрій, тюремне ув'язнення, заслання, громадські роботи. Ще одним видом покарань були штрафи. Кодекс передбачав також покарання, що накладалися на розсуд судді: усунення з посади, позбавлення деяких прав тощо; додатковою мірою покарання була конфіскація майна – повністю або частково.

Австрійський кримінальний кодекс 1768 р. узаконював тортури, визначав види дозволених тортур і підстави для їх застосування. У додатку до кодексу було дано кілька десятків офіційних ілюстрацій-гравюр, що детально роз'яснювали допустимі прийоми і знаряддя тортур (завичай, лещата для рук і ніг, «іспанські чоботи», підвішування і розтягування на особливих сходах; допускалося також припикання боків підсудного особливими свічками. Перед стратою дозволялося вирізання ременів з людської шкіри [2, с. 226]. У 1779 р. імператором Йосифом II тортури було скасовано. Доцільно наголосити, що цей кодекс не діяв у Галичині, яка з 1772 р. була приєднана до Австрії, в частині кримінального (матеріального) права, але був запроваджений у 1774 р. в частині процесуального права, яке було дещо змінено протягом найближчих років [1]. Кримінальний кодекс 1768 р. залишався кодексом Середньовіччя, але незважаючи на збереження у ньому інквізиційності процесу та жорстокості покарань, він був значним досягненням тогочасної австрійської правотворчості, оскільки започаткував кодифікацію кримінального права, яка дала поштовх до подальших кодифікаційних робіт у галузі кримінального права Австрійської імперії.

У другій половині XVIII ст. в Австрійській імперії відбулися значні соціально-економічні та політичні зміни, які зумовили необхідність перегляду кримінального кодексу 1768 р., адже збереження архаїчної, засуджуваної передовою австрійською правовою думкою тяганини в судочинстві, суворості покарань свідчили про феодалний характер тогочасного кримінального закону. З метою вдосконалення кримінального законодавства 13 січня 1787 р. цісар Австрії Йосиф II затвердив новий кримінальний закон про злочини і покарання (Кримінальне уложення), яке було повною мірою результатом австрійської кримінальної політики «освіченого абсолютизму». Кримінальним кодексом скасовувалися судово-слідчі тортури, гарантувалося надання деяких прав обвинуваченому на захист, заборонялося призначення невизначених у законі покарань, що свідчило про його прогресивність. Значним позитивом було те, що кримінальний закон про злочини і покарання 1787 р. містив лише норми кримінального (матеріального) права, на відміну від кримінального кодексу 1768 р., а процесуальні відносини регулювалися окремим актом – судовою інструкцією від 23 лютого 1786 р., яку надалі, 1 червня 1788 р., було замінено загальним кримінальним судовим порядком [6, с.14–17]. Уперше в історії

австрійського кримінального права Кримінальний кодекс 1787 р. поділив злочинні дії на кримінальні злочини, що розглядалися судами, і так звані політичні злочини, тобто менш серйозні правопорушення, що були розглянуті адміністративними органами. Австрійський кримінальний закон про злочини та покарання (1787 р.) складався з двох частин та дванадцяти глав, а саме: перша частина називалася «Кримінальні злочини і кримінальні покарання»; глава перша «Про кримінальний злочин взагалі» (§ 1–9); друга глава «Кримінальні покарання взагалі» (§ 10–39); глава третя «Про злочини щодо государя і до держави мають пряме відношення» (§ 40–88); глава четверта «Злочини проти людського життя та фізичної безпеки» (§ 125); глава п'ята «Кримінальні злочини, які посягають на честь і свободу» (§ 126–147); глава шоста «Про кримінальні злочини, які мають відношення до права власності» (§ 148–177); глава сьома «Припинення злочину і покарання (§ 178–184)»; друга частина «Про політичні злочини і політичні санкції; перша глава «Про політичні злочини взагалі» (§ 1–5); глава друга «Про політичні покарання взагалі» (§ 6–18); глава третя «Злочини політичні, що посягають на життя та здоров'я» (§ 19–28); глава четверта «Про політичні злочини проти власності» (§ 29–60); глава п'ята «Про злочини, які призводять до порушення моралі» (§ 61–82) [9, с. 97].

Кримінальний кодекс 1787 р. містив положення, характерні для буржуазного кримінального права, хоч в цілому був феодальним кодексом. Із кримінального закону вилючено факт добровільних позашлюбних відносин дорослих людей. Водночас в кодексі було посилено кару щодо революціонерів, грабіжників, казнокрадів, розтратників державного майна, порушників громадського спокою. Покарання були дуже суворими, проте скасовувалася смертна кара. Її могли застосовувати лише в надзвичайних судах. Спеціально було зумовлено, що «смертна кара не може бути дозволена інакше, як у випадку, якщо винний вчинив замах, що підлягає військовому закону». Єдиним видом страти у випадку таких військових злочинів визначали повішення. Іншими видами покарань встановлювали: виставлення біля ганебного стовпа, биття батогами або палицями, заковування у кайдани, просте тюремне ув'язнення, ув'язнення з каторгою. Найбільш деталізованим з покарань було тюремне ув'язнення. Тюремне ув'язнення, було розподілено на три групи: тимчасове (від одного місяця до 8 років), постійне (від 8 до 15 років) і тривале (від 15 до 100 років) [9, с. 97].

Уперше було передбачено різні режими відбування покарання: від найбільш суворого до м'якого. Тюремне ув'язнення встановлювали в різних ступенях примусових робіт, заковуванні у важчі або легші кайдани, обмеженні харчування. Щодо тілесних покарань встановлювалися обмеження: не більше ста ударів за один раз. Одним з найважливіших нововведень австрійського Кримінального кодексу 1787 р. було обмеження покарання навіть за найтяжчі злочини тільки особистістю злочинця; сім'я звільнялася від співвідповідальності, позбавлення права дворянства стосувалося тільки самого злочинця. Однак, у випадку державної зради було передбачено разом з тюремним ув'язненням і загальну конфіскацію майна, що об'єктивно не могло не стосуватися сім'ї [5, с. 42–50]. Між Кримінальним кодексом 1786 р. і Кримінальним уложенням 1787 р. були відмінності, що виявляються не тільки в лібералізації покарань, запровадженні нового поділу злочинів на окремі види, а ще й в техніці викладу кримінально-правових норм. Тоді як, як Кримінальний кодекс 1786 р. повчально розробляв матеріал закону в заплутаних довгих реченнях, Кримінальний кодекс 1787 р. містить 266 прямо-таки зразково чітких і простих параграфів, так що товстий фоліант кодексу 1786 р. замінено

невеликою книжечкою на 116 сторінок. Проте, все-таки не повною мірою Кримінальним кодексом 1787 р. було подолано жорстокість у покараннях, незважаючи на значний його крок вперед порівняно з Кримінальним кодексом 1768 р. Проте, незважаючи на деякі недоліки цього кримінального закону, він став новим етапом у розвитку кримінального законодавства та кримінального права загалом, оскільки у ньому започатковано перехід до більш демократичних положень. Він став «вихідним пунктом», «основою» для всього наступного розвитку австрійського кримінального права у руслі відмови від середньовічної жорстокості та переходу до демократичних, спрямованих на визнання цінності життя людини, засад просвітництва [9, с. 97].

Наступник Йосифа II – Леопольд II намагався пом'якшити суворість Кримінального закону про злочини і покарання 1787 р. Імператор Леопольд II у 1790 р. скасував публічні покарання: удари, таврування і заковування; поклав початок реформі виконання покарань; дав завдання розглядати новий кримінальний кодекс, але не дожив до представлення проекту. Цей кодекс був підготовлений австрійським криміналістом Зонненфельсом. 17 червня 1796 р. його обнародував уже імператор Франц II, як у порядку досвіду був запропонований у Західній Галичині, а в 1797 р. і в Східній Галичині.

Наступний розвиток капіталістичних відносин в Австрії спричинився до продовження кодифікації кримінального права, наслідком якого було прийняття Кримінального кодексу 1803 р. (в історико-правовій науці його ще називають Францішканою). В його основу було покладено Кримінальний кодекс 1797 р., який з незначними змінами був проголошений чинним в усій Австрії. Структуру кодексу поділяли на дві частини (злочини і тяжкі поліцейські проступки), кожна з яких мала два розділи. Один із яких стосувався норм кримінального (матеріального) права, а другий – кримінального процесу. За Кримінальним кодексом 1803 р. ще залишалася смертна кара через повішення за державну зраду, вбивство, підробку грошей і підпал. Імператор володів правом помилування, і тому смертні вироки, користуючись цим правом, він здебільшого замінював позбавленням волі, що мало створити в умовах розкладу феодално-кріпосницького ладу та розвитку капіталістичних відносин популярність абсолютиській владі й зміцнити віру народних мас у доброго імператора. Зокрема, з 1304 смертних вироків, які були винесені австрійськими судами до 1848 р., виконано лише 448, а всі інші були замінені позбавленням волі на різні строки [3]. Інквізиційний характер кримінального процесу значно посилювався. Кодекс виключав участь захисників у кримінальному процесі та передавав звинуваченого у цілковите всевладдя суду. Кримінальний процес був таємний, письмовий, з формальною оцінкою доказів. В інтересах швидкої розправи з особливо небезпечними для кріпосників особами кодекс передбачав скорочене судочинство. Для цього були введені так звані «наглі суди». Ці суди не дотримувалися звичайних вимог процесуальних норм, вироки вважалися остаточними і виконувалися не пізніше як через 24 год після моменту їх винесення. Смертна кара – єдине покарання, яке застосовувалося «наглими судами».

У 1848 р. в Австрії відбулася буржуазно-демократична революція, яка спричинила перегляд кримінального законодавства в імперії. Але хоча згодом видавалися нові кодекси, та вони зберігали жорстокість першого кодексу 1768 р. Введення принципів буржуазного права весь час зустрічало опір панівного класу феодалів-кріпосників, які, використовуючи імперську владу, прагнули зберегти не тільки економічні, а й політичні та правові основи свого привілейованого становища. Утвердження капіталістичних відносин в Австрії зумовило те, що

кримінальний кодекс 1803 р. було переглянуто та видано у новій редакції у 1852 р. Тому після довготривалої перерви в законотворчості, у сфері регулювання питань кримінального права, у 1852 р. було прийнято новий Кримінальний кодекс (Загальний кримінальний кодекс Францішка–Юзефа), який не впроваджував значних змін порівняно з кодексом 1803 р. [8, с. 98]. Він був чинним у Галичині і Буковині в складі Австрії та Австро-Угорщини, а після її розпаду слугував основним кримінальним законом у Галичині аж до введення там польського Кримінального кодексу 1932 р. У Кримінальному кодексі 1852 р. замість попереднього поділу на злочини і тяжкі поліцейські проступки впроваджували новий поділ на злочини і проступки. Кодекс складався з 532 статей та поділявся на дві частини: 1) про злочини (ст.ст. 1–232) і 2) про проступки (ст.ст. 233–532) [4, с. 60]. У Кримінальному кодексі 1852 р. уже не було процесуальних норм, його було доповнено злочинами з використанням друкованого слова, дещо розширено межі необхідної оборони, зменшено кількість злочинів, за які були передбачені покарання у вигляді смертної кари. Кодекс 1852 р. складався із загальної та особливої частин. Загальна частина містила п'ять глав: підстави кримінальної відповідальності, неосудність, підстави відповідальності за злочини вчинені за межами держави, судимість, види покарань. Особлива частина передбачала відповідальність за 10 основних складів злочинів: проти держави, державних органів, проти особи, особистої безпеки й свободи людини, проти честі й гідності особи, приватної власності, лихварства, нечесної конкуренції та проти моралі (статеві злочини). Злочином визнавалося свідоме вчинення суспільно-небезпечне діяння. Поняття злочину обов'язково супроводжували ознаки злого наміру та усвідомленого бажання заподіяти зло щодо об'єкта посягання. Без цих ознак протиправні діяння трактували як проступки.

У загальній частині кодекс також закріплював перелік основних та додаткових покарань. До основних покарань належали: смертна кара, позбавлення волі (звичайне й тяжке), арешт (суворий і звичайний), домашній арешт, штраф і догана [8, с. 99]. Смертну кару було передбачено за особливо тяжкі злочини (вбивство). Її виконували через повішання або розстріл. Це покарання було безальтернативним. До смертної кари не могли бути засуджені особи, що не досягли 20-річного віку. За інші злочинні діяння карали тюремним ув'язненням на різні строки – від шести місяців до одного року. За окремими такими злочинами тривалість ув'язнення була прямопропорційна до характеру злочину і кількості обмежувальних обставин. За таких обставин ув'язнити можна було до п'яти, десяти, двадцяти років чи довічно [8, с. 302]. Позбавлення волі було у двох основних видах: ув'язнення звичайне й ув'язнення тяжке. Відмінність між ними полягала в тому, що тяжке ув'язнення завжди посилювалося несприятливими умовами відбування покарання. Кодекс передбачав такі види позбавлення волі: піст, тверде ліжко, одиночна камера, темниця.

Кримінальний кодекс 1852 р. передбачав застосування арешту двох видів – звичайного і безумовного. Звичайний арешт передбачав позбавлення засудженого лише особистої свободи, без обмеження його в харчуванні за власний кошт, занятті певними видами діяльності. У разі безумовного арешту покараного позбавляли волі, а також таких пільг, як харчування за власний рахунок: його зобов'язували працювати, побачення з рідними йому надавали лише в присутності наглядача й розмова підлягала контролю.

Кримінальний кодекс 1852 р. передбачав також значну кількість додаткових покарань: конфіскацію, заборону проживання у певній місцевості, поліцейський нагляд, тримання в будинку примусової праці та деякі ін. Цей кодекс також

закріплював пом'якшувальні та обтяжувальні обставини, встановлював основні принципи призначення покарань, серед яких були обов'язок суду під час обрання покарання враховувати ступінь реалізації умислу, розмір шкоди, те, які саме обов'язки, які права було порушено, а також деякі ін. Серед обтяжувальних винуватин обставин Кримінальний кодекс 1852 р. передбачав такі: сукупність різнорідних злочинів, повторність чи сукупність однорідних злочинів, повторне вчинення злочину (рецидив), втягнення інших осіб у злочин, характер дії (виконавець, організатор), кількість співучасників. Обставини, що пом'якшували вину, поділяли на дві групи: перша – стосувалася самого злочину (замах; незакінчений замах; добровільна відмова від заподіяння більшої шкоди), друга – особи злочинця (недосягнення злочинцем 20-річного віку; слабке мислення; до вчинення злочину характеризувався позитивно; діяв на підставі скрутного матеріального становища; явка з повинною; добровільно вказав на інших учасників та сприяв їх виявленню – намагався відшкодувати збитки; діяв за намовою інших, зі страху чи слухняності). Щодо питання тілесних покарань, то вони були офіційно скасовані в Австрії законом від 15 листопада 1867 р., але в Галичині як в складовій частині Австрійської імперії продовжував діяти патент від 20 квітня 1854 р. одинадцята стаття якого поряд з арештом і штрафом передбачала також биття різками. Ще на початку ХХ ст., у червні 1902 р., депутат від Рогатинського повіту (нині Івано-Франківської обл.) адвокат А. Могильницький вимагав з трибуни Галицького крайового сейму скасувати цей патент, посилаючись на поширення в Галичині сваволі з боку повітових старостів і галицького намісництва. Варто зазначити, що встановлення виду покарання для обвинувачуваного важливою була роль судді. У таких покараннях, як арешт і позбавлення волі, визначальними моментами був термін. Суддя конкретно визначав вид покарання і термін його відбування. Щоправда, важливим було питання політичного характеру, оскільки у Галичині більшість суддів становили поляки і, зазвичай, вид і термін покарання для польських засуджених визначали найгуманнішим, тоді як українських засуджених застосовували суворий вид покарання. Кримінальне покарання не мало на меті виправдання злочинця, йшлося про його ізоляцію від суспільства, для якого він був шкідливим або небезпечним.

Австрійський Кримінальний кодекс 1852 р. було доповнено низкою інших законів. У 1855 р. він був доповнений військовим кримінальним кодексом, що посилив відповідальність військовослужбовців за державні злочини та низкою інших законів. Серед законів, якими було доповнено кодекс 1852 р., виокремитмо такі: 1) закон від 24 жовтня 1852 р. про зброю; 2) 27 жовтня 1862 р. про охорону особистої свободи; 3) 17 грудня 1862 р. про друк; 4) 25 липня 1867 р. про відповідальність міністрів; 5) 6 квітня 1870 р. про охорону таємниці листування; 6) 10 травня 1873 р. про бродяг; 7) 4 січня 1903 р. про строки торгівлі хлібом, договори з іншими державами про видачу кримінальних злочинців та ін. [5, с. 61]. Незважаючи, однак, на видання багатьох законодавчих актів, що доповнювали кримінальний кодекс 1852 р., він базувався на застарілому кодексі 1803 р. Тому австрійські юристи вимагали перегляду багатьох його положень. Зокрема, середньовічним варварством вони вважали смертну кару, вимагали іншого врегулювання питання щодо відповідальності неповнолітніх. За австрійським кодексом 1852 р. від кримінальної відповідальності звільнялися тільки діти віком до 10 років. За злочини, вчинені дітьми у віці 11–14 років, карали як за проступки, але за співучасть у таких діяннях старших осіб карали як за злочин. За проступки кодекс передбачав грошові покарання, арешт до шести місяців, тілесне покарання, заборону проживати у цій місцевості, конфіскацію майна тощо.

Юристи виступали також проти застосування статей кримінального кодексу за аналогією та інших антидемократичних положень.

На кримінальному законодавстві Австрії відбився дуалістичний характер Австро-Угорської держави. Кримінальний кодекс 1852 р. був чинний тільки в Австрії, у тому числі в Галичині й на Буковині. В Угорщині ж 1879 р. було видано свій кримінальний кодекс, що поширив чинність на територію Закарпаття. Та частина кримінального кодексу 1803 р., яка регулювала кримінальний процес, діяла до 1853 р., коли було прийнято окремий закон про кримінальне судочинство, що запроваджував часткову гласність процесу, але не допускав будь-якої участі громадськості у здійсненні судочинства. Більше того, ще у 1852 р. більшість справ про проступки було передано на розгляд поліції.

Розвиток інституту покарання у галузі кримінального права в Австрії відбувався з урахуванням нових соціально-економічних і політичних відносин та був спрямований в бік лібералізації кримінальних покарань. Кодифікації кримінально-правових норм про покарання в Австрійській імперії були характерні риси держави і права буржуазного типу. Зокрема, в австрійському кримінальному законодавстві встановлювалося правове закріплення формальної рівності громадян перед законом. У деяких нормах та інститутах австрійське кримінальне право досліджуваного періоду проголошувало принципи: законності, визнання особистих та політичних прав людини, проголошення свобод, недоторканності й непорушності приватної власності. У першій половині XIX ст. в Австрії, як і в інших європейських державах, відбувається зосередження основних зусиль держави на функціях охорони приватної власності та боротьби зі злочинністю. В австрійському кримінальному законодавстві першої половини XIX ст. було скасовано дворянські та інші станові привілеї, що стало значним досягненням у розвитку австрійського права.

Список використаної літератури

1. Апарат управління Галичиною у складі Австро-Угорщини / В. С. Кульчицький, І. Й. Бойко, О. І. Мікула, І. Ю. Настасяк. – Львів, 2002. – 82 с.
2. *Бостан Л. М.* Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. – 2-е вид. перероб і доп. / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
3. Історія держави і права України : підручник : у 2 т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка ; кол. авторів : В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. – К. : Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1. – 656 с.
4. *Кульчицький В. С.* Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX ст.) / В. С. Кульчицький. – Львів, 1966. – 68 с.
5. *Кульчицький В. С.* Джерела права в Галичині за часів австрійського панування / В. С. Кульчицький // Проблеми правознавства. – 1971. – Вип. 19. – С. 46–47.
6. *Никифорак М. В.* Джерела кримінального та кримінально-процесуального права на Буковині у 1775–1918 рр. / М. В. Никифорак // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць. – Вип. 91 : Правознавство. – Чернівці : ЧДУ, 2000. – С. 14–17.
7. *Терлюк І. Я.* Історія держави і права України : навч. посібник / І. Я. Терлюк. – К. : Атіка, 2011. – 156 с.
8. *Ткач А. П.* Історія кодифікації дореволюційного права України / А. П. Ткач. – К., 1968. – 170 с.
9. *Шуп'яна М. Ю.* Кодифікація кримінального права в Австрійській імперії у XVIII–XIX ст. / М. Ю. Шуп'яна // Часопис Київського ун-ту права. – 2002. – № 1. – С. 95–100.

**НАКАЗАНИЯ НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ
В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ АВСТРИИ
И АВСТРО-ВЕНГРИИ (1772–1918 гг.)**

І. Бойко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

В статье дана характеристика становления и развития института наказания на украинских землях в составе Австрии и Австро-Венгрии (1772–1918 гг.). Значительное внимание сосредоточено на анализе уголовно-правовых норм о цели и системе наказания за австрийскими уголовными кодексами 1768, 1787, 1803, 1852 гг. Обосновано, что развитие института наказания в австрийском уголовном законодательстве было направлено в сторону либерализации наказаний.

Ключевые слова: наказание, уголовное законодательство, Австро-Венгрия.

**PUNISHMENTS ON THE UKRAINIAN LANDS
UNDER CRIMINAL LEGISLATION OF AUSTRIA
AND AUSTRO-HUNGARY (1772–1918)**

I. Boiko

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The article concerns the characteristics of the origin and development of the institution of punishment on the Ukrainian lands as a part of Austria and Austro-Hungary (1772-1918). Specific attention is paid to the analysis of criminal-legal norms concerning the aim and the system of punishments under the Austrian Criminal Codes of 1768, 1787, 1803, 1852. The author substantiates that the development of the institution of punishments under the Austrian criminal laws was aimed to the liberalisation of criminal punishments.

Key words: punishment, criminal legislation, Austro-Hungary.

*Стаття: надійшла до редакції 17.04.2013
прийнята до друку 29.04.2013*